

РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМ РЕГІОНАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ У КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ДИНАМІКА, ТЕНДЕНЦІЇ, АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ ЕФЕКТИВНОСТІ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

© 2016 ЯРОШЕНКО І. В., СЕМИГУЛІНА І. Б.

УДК 332.145

Ярошенко І. В., Семигуліна І. Б. Результативність управління соціально-економічним регіональним розвитком у країнах Європейського Союзу: динаміка, тенденції, аналіз соціально-економічних показників ефективності регіональної політики

У статті здійснено аналіз та оцінку тенденцій соціально-економічного розвитку регіонів у країнах Європейського Союзу за період 2000–2012 рр. На основі порівняльного аналізу визначено результативність окремих державних регіональних політик щодо подолання диференціації та нерівномірності соціально-економічного розвитку власних територій. Оцінено необхідність та можливість застосування цих практик для України.

Ключові слова: соціально-економічний розвиток, Європейський союз, регіони, регіональна політика, диспропорції, нерівномірності, соціально-економічні показники, тенденції.

Рис.: 1. **Табл.:** 4. **Бібл.:** 19.

Ярошенко Ігор Васильович – кандидат економічних наук, завідувач відділу макроекономічної політики та регіонального розвитку, Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України (пл. Свободи, 5, Держпром, 7 під'їзд, 8 поверх, Харків, 61022, Україна)

E-mail: iyaroshenko@i.ua

Семигуліна Ірина Борисівна – молодший науковий співробітник відділу макроекономічної політики та регіонального розвитку, Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України (пл. Свободи, 5, Держпром, 7 під'їзд, 8 поверх, Харків, 61022, Україна)

УДК 332.145

UDC 332.145

Ярошенко И. В., Семигулина И. Б. Результативность управления социально-экономическим региональным развитием в странах Европейского Союза: динамика, тенденции, анализ социально-экономических показателей эффективности региональной политики

В статье осуществлены анализ и оценка тенденций социально-экономического развития регионов в странах Европейского Союза за период 2000–2012 гг. На основе сравнительного анализа определена результативность отдельных государственных региональных политик относительно преодоления дифференциации и неравномерности социально-экономического развития собственных территорий. Оценена необходимость и возможность применения этих практик для Украины.

Ключевые слова: социально-экономическое развитие, Европейский союз, регионы, региональная политика, диспропорции, неравномерности, социально-экономические показатели, тенденции.

Рис.: 1. **Табл.:** 4. **Библ.:** 19.

Ярошенко Игорь Васильевич – кандидат экономических наук, заведующий отделом макроекономической политики и регионального развития, Научно-исследовательский центр индустриальных проблем развития НАН Украины (пл. Свободы, 5, Госпром, 7 подъезд, 8 этаж, Харьков, 61022, Украина)

E-mail: iyaroshenko@i.ua

Семигулина Ирина Борисовна – младший научный сотрудник отдела макроекономической политики и регионального развития, Научно-исследовательский центр индустриальных проблем развития НАН Украины (пл. Свободы, 5, Госпром, 7 подъезд, 8 этаж, Харьков, 61022, Украина)

Yaroshenko I. V., Semigulina I. B. Effectiveness of the Socio-Economic Regional Development in the European Union Member States: Dynamics, Trends, Analysis of the Socio-Economic Indicators of the Efficiency of Regional Policy

The article analyzes and evaluates trends in the socio-economic development of the regions in the European Union Member States for the period of 2000–2012. On the basis of comparative analysis, the effectiveness of the individual State-defined regional policies for overcoming differentiation and inequalities of the socio-economic development of the own territories has been determined. Necessity and possibility to apply these practices for Ukraine has been estimated.

Keywords: socio-economic development, the European Union, regions, regional policy, disparities, inequalities, socio-economic indicators, trends.

Fig.: 1. **Tabl.:** 4. **Bibl.:** 19.

Yaroshenko Igor V. – PhD (Economics), Head of Department of Macroeconomic Policy and Regional Development, Research Centre of Industrial Problems of Development of NAS of Ukraine (8 floor, 7 entrance, Derzhprom, 5 Svobody Square, Kharkiv, 61022, Ukraine)

E-mail: iyaroshenko@i.ua

Semigulina Irina B. – Junior Researcher of the Department of Macroeconomic Policy and Regional Development, Research Centre of Industrial Problems of Development of NAS of Ukraine (8 floor, 7 entrance, Derzhprom, 5 Svobody Square, Kharkiv, 61022, Ukraine)

Регіональна політика країн Європейського Союзу спрямована на підвищення рівня добробуту власних територій, вирівнювання міжрегіональних диспропорцій між ними шляхом скорочення економічного і соціального відставання та підтримки проблемних і слабозрозвинених територій.

Внутрішні особливості територіального соціально-економічного розвитку країн – членів ЄС визначають причини виникнення нерівномірності, рівень їх відмінностей, ступінь взаємного впливу і можливості зміни ситуації. Тому дослідження результатів європейської регіональної політики щодо вирівнювання міжрегіональних диспропорцій соціально-економічного розвит-

ку окремо для різних європейських країн є важливим і корисним для України, особливо в умовах інтеграції країни в Європейське співтовариство.

Вивченням проблем розвитку регіонів, напрямів і тенденцій регіональної політики в країнах світу, Європейського Союзу та в Україні займалися відомі вітчизняні та зарубіжні науковці та практики. Зазначеній темі присвячені праці: Долішнього М. І., Кизима М. О., Варналій З. С., Мокій А. І., Новікової О. Ф., Романюк О. Ф., Романюк С. А., Кузнецова А. В., Ткачука А. Ф. та ін. [1–16].

Дослідження диспропорцій розвитку регіонів країни є важливою складовою державної політики. Вивчення індивідуальних особливостей розвитку регіонів,

оцінка величини міжрегіональних різниць та причин їх виникнення дозволяє не лише визначити потенціали майбутнього розвитку окремих територій, а й оцінити напрями регіональної політики держави щодо подолання нерівномірності, проблемності та відсталості власних територій.

Пошук шляхів вирішення сучасних проблем регіонального розвитку в Україні, що характеризуються зростанням диспропорцій соціально-економічних показників, збільшенням кількості проблемних і відсталіх територій, загостренням міжрегіональної соціально-політичної напруженості, робить актуальним питання вивчення досвіду регіональної політики країн ЄС і можливостей застосування кращих європейських практик для формування національної регіональної політики на засадах принципів децентралізації та зміни адміністративно-територіального устрою в країні.

Мета статті – здійснити аналіз і оцінку тенденцій соціально-економічного розвитку регіонів в середині країн Європейського Союзу за період 2000–2012 рр., визначити результативність окремих державних регіональних політик щодо подолання диференціації та нерівномірності соціально-економічного розвитку власних територій і необхідність та можливість застосування цих практик для України.

Завдання статті: проаналізувати тенденції соціально-економічного розвитку регіонів у межах країн – членів ЄС за період 2000–2012 рр.; оцінити регіональний рівень соціально-економічного розвитку в окремих країні та порівняти із середньоевропейськими показниками; проаналізувати ефективність державних регіональних політик країн ЄС на основі порівняльного аналізу окремих соціально-економічних показників регіонів усередині країни та динаміки рівня нерівномірності їх розвитку; оцінити можливість застосування кращих практик для України.

Актуальним для дослідження регіональної політики ЄС є часовий період з 2000 р. до 2012 р. (повна інформація Євростат для регіонів NUTS 2 на 01.01.2016), тривалість якого відповідає межах фінансових періодів регіональної політики згуртування ЄС (2000–2006 рр. і 2007–2013 рр.), характеризується кількісним розширенням країн-членів та їх регіонів (до 2004 р. – 214 регіонів для ЄС-15, з 2004 р. – 256 регіонів ЄС-25, з 2007 р. – 270 регіонів ЄС-27, 2013 р. – 272 регіони ЄС-28) та дає можливість проаналізувати зміни в соціально-економічному розвитку регіонів для кожної з країн та їх вплив на міжрегіональні відносини всередині ЄС.

Регіональна структура ЄС сформована значної кількістю територіальних одиниць (на кінець 2012 р. 270 регіонів NUTS 2 для ЄС-27 [19]) зі своїми історичними, культурними, етнічними, соціальними, економічними, політичними та іншими особливостями розвитку, що призводить до нерівномірності в показниках адміністративно-територіального устрою, соціального та економічного розвитку територій.

Внутрішні міжрегіональні нерівномірності певною мірою мають місце в кожній європейській країні. Причини їх утворення досить різні: особливі умови іс-

торичного розвитку економіки (Західна і Східна Німеччина), спеціалізація (Північна, Центральна і Південна Італія), етнічне різноманіття. Особливістю окремих територій є низька щільність населення (Північна Європа) і наявність островів (низька транспортна можливість для розвитку економіки). Концентрація фінансових, людських, економічних ресурсів у столичних територіях, що утворилася внаслідок вертикальної централізації повноважень і ресурсів, є причиною існування диспропорції розвитку пострадянських країн Центральної та Східної Європи [11].

Величина існуючих відхилень показників соціально-економічного розвитку та їх динаміка протягом певного часового періоду характеризують рівень ефективності та результативності державної регіональної політики в окремій країні.

Аналіз тенденцій міжрегіональних диспропорцій всередині країн ЄС за період 2000–2012 рр. показав, що соціально-економічний розвиток територій у межах країн залишається досить диференційованим.

Динаміка диспропорцій у соціально-економічних показниках по регіонах рівня NUTS 2 в країнах ЄС за період 2000–2012 рр. представлена в *табл. 1*.

Інформація по країнах, адміністративно-територіальна структура яких представлена одним регіоном рівня NUTS 2 (Естонія, Кіпр, Латвія, Литва, Мальта, Люксембург) [19], для дослідження міжрегіональних диспропорцій у межах країн не використовувалася.

Найменш диференційованими за площею території є Ірландія (1,1 разу), Словенія (1,5 разу), Болгарія (1,5 разу), Угорщина (2,7 разу). Найбільші диспропорції мають місце в Іспанії (7,0 тис. разів), Фінляндія (143,6 разу), Великобританія (128 разів), Франція (74,1 разу) і Німеччина (70,3 разу).

Різниця в показниках розселення (щільності) жителів на території країн ЄС також є значною. Найменша нерівномірність за 2012 р. спостерігається переважно в країнах із незначною кількістю адміністративно-територіальних одиниць, таких, наприклад як, Словенія (1,4 разу), Болгарія (2,4 разу), Ірландія (2,4 разу), Словаччина (3,6 разу).

Найбільші міжрегіональні відхилення в показниках щільності населення мають місце у Великобританії (895,3 разу), Франції (342,3 разу), Іспанії (231,9 разу), Бельгії (116,0 разів).

За 2000–2012 рр. практично для всіх країн ЄС, крім Франції, Італії, Ірландії та Польщі, характерне збільшення диспропорцій у показниках щільності населення на територіях рівня NUTS 2, найбільше у Великобританії – на 74,2 пункту (з 821,1 разу в 2000 р. до 895,3 разу у 2012 р.), Швеції – на 13,6 пункту (з 84,3 разу до 97,9 разу), Бельгії – на 8,9 пункту (з 107,1 разів до 116,0 разів), Іспанії – на 7,6 пункту (з 224,3 разів до 231,9 разів).

Різні міжрегіональні можливості для забезпечення населення роботою найбільш характерні (2012 р.) для Бельгії (4,5 разу) і Франції (4,3 разу), найменші нерівномірності показника мають місце в Данії (1,2 разу) та Ірландії (1,2 разу).

Таблиця 1

Динаміка диспропорцій в соціально-економічних показникахпо регіонам рівня NUTS 2 в країнах ЄС за період 2000–2012 рр., рази

Назва країни	Територія, кв. км		Щільність населення, осіб на 1 кв. км		Рівень безробіття, %		ВВП по ПКС, млрд євро		ВВП по ПКС на одиницю населення (% від середнього по ЄС)		ВВП / площа території, млн євро на 1 кв. км		Відатки на НДКР, %	
	2012	2000	2012	Відх.	2000	2012	Відх.	2000	2012	Відх.	2000	2012	Відх.	2011
Бельгія	27,6	107,1	116,0	8,9	5,1	4,5	-0,6	-	11,8	-	-	308,9	-	20,5
Болгарія	1,5	1,9	2,4	0,5	1,0	2,2	1,2	3,3	6,7	3,4	1,8	2,8	6,3	7,5
Чеська Республіка	35,5	35,4	36,2	0,8	3,8	3,5	-0,3	2,5	3,0	0,5	2,6	74,9	87,3	8,5
Данія	5,1	-	9,2	-	-	1,2	-	3,8	4,4	0,6	1,7	11,8	13,5	4,4
Німеччина	70,3	49,4	56,2	6,8	6,7	4,0	-2,7	-	14,7	-	-	-	79,5	10,9
Ірландія	1,1	2,5	2,4	-0,1	1,5	1,2	-0,3	4,6	4,7	0,1	1,6	4,2	4,3	1,0
Греція	8,3	32,8	33,9	1,1	2,7	2,0	-0,7	33,9	34,1	0,2	1,8	49,1	54,8	6,2
Іспанія	7031,8	224,3	231,9	7,6	5,8	2,4	-3,4	132,4	142,2	9,8	2,1	266,6	255,1	27,1
Франція	74,1	460,4	342,3	-118,1	3,5	4,3	0,8	212,4	162,2	-50,2	3,2	1477,1	1128,3	13,5
Італія	7,9	11,6	11,0	-0,6	11,4	4,7	-6,7	-	78,4	-	-	-	13,9	4,1
Угорщина	2,7	5,8	6,5	0,7	2,3	2,1	-0,2	5,9	7,6	1,7	2,4	12,0	15,6	2,8
Нідерланди	4,0	6,7	6,8	0,1	2,1	2,1	0,0	-	11,9	-	-	-	12,8	6,1
Австрія	46,2	73,3	76,8	3,5	2,7	3,2	0,5	12,1	11,2	-0,9	2,1	115,3	106,8	5,1
Польща	3,8	6,5	6,4	-0,1	1,9	1,7	-0,2	8,8	10,3	1,5	2,1	9,3	9,3	8,5
Португалія	39,5	35,8	39,5	3,7	2,9	1,5	-1,4	19,5	17,5	-2	1,8	55,8	59,5	6,6
Румунія	20,2	20,1	22,4	2,3	1,8	2,3	0,5	2,6	3,5	0,9	3,2	41,9	55,7	9,8
Словенія	1,5	1,3	1,4	0,1	1,6	1,3	-0,3	1,2	1,3	0,1	1,4	1,8	1,9	1,8
Словаччина	7,9	3,6	3,6	0,0	3,3	3,3	0,0	1,6	1,7	0,1	2,9	9,5	11,0	3,5
Фінляндія	143,6	23,8	26,8	3,0	1,0	1,5	0,5	62,3	57,8	-4,5	1,8	44,0	45,3	8,8
Швеція	24,2	84,3	97,9	13,6	2,8	1,4	-1,4	7,6	9,1	1,5	1,7	141,2	145,1	5,2
Великобританія	128,0	821,1	895,3	74,2	4,3	2,5	-1,8	25,7	28,2	2,5	4,5	2962,4	3566,3	5,2
15 країн ЄС «старих членів»	16924,2	4392,9	3549,9	-843	14,4	13,7	-0,7	553,3	516,5	-36,8	5,7	27356,6	20992,6	99,2
12 країн ЄС «нових членів»	206,6	75,8	84,0	8,2	6,2	6,1	-0,1	15,0	23,8	8,8	8,2	342,0	528,4	28,4

Джерело: укладено авторами за даними [17].

Різниця між найбагатшими і найбіднішими територіями всередині країни за рівнем ВВП по ПКС на кінець 2012 р. коливається від найбільшої у Франції (162,2 разу) та Іспанії (142,2 разу) до найменшої у Словаччині (1,7 разу) і Словенії (1,3 разу). За період 2000–2012 рр. зростання міжрегіональних диспропорцій допустили практично всі країни ЄС, крім Франції, Фінляндії, Австрії, Португалії.

Відмінності в показниках економічної забезпеченості окремих територій (ВВП на 1 кв. км за 2012 р.) мають місце від найбільших у Великобританії (3,6 тис. разу) і Франції (1,1 тис. разу) до найменших у Словенії (1,9 разу) та Ірландії (4,3 разу). З 2000 р. до 2012 р. збіль-

шення різниць показників характерне практично для всіх країн ЄС, крім Франції, Іспанії і Австрії.

Порівняння рівня життя населення (за показником ВВП по ПКС на одиницю населення % від середнього по ЄС) по регіонах NUTS 2 в межах кожної окремої країни також вказує на значні територіальні відмінності (табл. 2).

Найменш диференційовані за рівнем ВВП по ПКС на одиницю населення (% від середнього по ЄС) Словенія (1,4 рази), Фінляндія (1,6 рази), Ірландія, Португалія і Швеція (1,7 рази) (див. табл. 2).

Таблиця 2

Аналіз міжрегіональних диспропорцій всередині країн-членів ЄС за показником ВВП по ПКС на одиницю населення (% від середнього по ЄС)

Назва країни	Столичний регіон країни (NUTS 2), довідково	ВВП по ПКС на одиницю населення, % від середнього по ЄС у 2012 р.			Показник столичного регіону	Максимальний показник до мінімального, рази	Показник столичного регіону до середнього, рази
		Мінімальний показник	Середній показник	Максимальний показник			
Бельгія	Столичний регіон Брюссель	78	114	209	209	2,7	1,8
Болгарія	Південно-Західний	28	40	73	73	2,6	1,8
Чеська Республіка	Прага	62	82	171	171	2,7	2,1
Данія	Столична область	85	114	155	155	1,8	1,4
Німеччина	Гамбург	84	118	196	196	2,3	1,7
Естонія (один регіон)	Естонія	-	-	-	71	-	-
Ірландія	Південь і Схід	84	115	146	146	1,7	1,3
Греція	Аттіка	52	63	101	101	2,0	1,6
Іспанія	Мадрид	64	90	129	129	2,0	1,4
Франція	Іль де Франс	53	90	175	175	3,3	2,0
Італія	Автономна провінція Больцано	60	99	148	148	2,5	1,5
Кіпр (один регіон)	Кіпр	-	-	-	93	-	-
Латвія (один регіон)	Латвія	-	-	-	60	-	-
Литва (один регіон)	Литва	-	-	-	69	-	-
Люксембург (один регіон)	Люксембург	-	-	-	263	-	-
Угорщина	Центральна Угорщина	38	56	105	105	2,7	1,9
Мальта (один регіон)	Мальта	-	-	-	85	-	-
Нідерланди	Гротінген	92	123	181	181	2,0	1,5
Австрія	Вена	87	125	162	162	1,9	1,3
Польща	Мазовецьке воєводство	46	59	104	104	2,3	1,8
Португалія	Ліссабон	61	74	105	105	1,7	1,4
Румунія	Бухарест – Ілфов	33	55	126	126	3,8	2,3
Словенія	Західна Словенія	68	82	97	97	1,4	1,2
Словаччина	Братиславський Край	50	89	178	178	3,5	2,0
Фінляндія	Хельсинки – Уусимаа	94	119	150	150	1,6	1,3
Швеція	Стокгольм	103	119	176	176	1,7	1,5
Великобританія	Внутрішній Лондон	66	99	322	322	4,9	3,3

Джерело: укладено авторами за даними [17].

Найвищий рівень регіонального ВВП по ПКС на одиницю населення перевищує найнижчий більше, ніж у три рази: у Великобританії (4,9 разу), Румунії (3,8 разу), Словаччині (3,5 разу) та Франції (3,3 разу); більше, ніж у два рази: в Бельгії (2,7 разу), Чеській Республіці (2,7 разу), Угорщині (2,7 разу), Болгарії (2,6 разу), Італії (2,5 разу), Німеччині (2,3 разу) та Польщі (2,3 разу).

Диспропорції регіонів рівня NUTS 2 всередині країн – членів ЄС за показником ВВП по ПКС на одиницю населення (% від середнього по ЄС) у 2012 р. представлені на рис. 1.

Протягом 2000–2012 рр. найменш диференційованими країнами за рівнем регіонального ВВП по ПКС на одиницю населення (% до середнього показника по ЄС) залишаються Словенія (2000 р. і 2012 р. – 1,4 разу), Фінляндія (2000 р. – 1,8 разу; 2012 р. – 1,6 разу), Швеція (2000 р. і 2012 р. – 1,7 разу), Ірландія (2000 р. – 1,6 разу; 2012 р. – 1,7 разу) і Португалія (2000 р. – 1,8 разу; 2012 р. – 1,7 разу) (див. табл. 1).

Скорочення диспропорцій показника за період 2000–2012 рр. має місце на 0,1 пункту – в Іспанії і Португалії, на 0,2 пункту – в Австрії і Фінляндії, для решти країн ЄС характерним є зростання територіальних відхилень.

Серед «старих» країн – членів ЄС (формували ЄС до 2004 р.) зростання різниці між розвиненими і слабо-розвиненими регіонами мало місце в Данії – на 0,1 пункту (з 1,7 разу у 2000 р. до 1,8 разу у 2012 р.), Ірландії – на 0,1 пункту (з 1,6 разу до 1,7 разу відповідно), Греції – на 0,2 пункту (з 1,8 разу до 2,0 разів), Франції – на 0,1 пункту (з 3,2 разу до 3,3 разу) і Великобританії – на 0,4 пункту (з 4,5 разу до 4,9 разу).

Збільшення регіональних диспропорцій протягом 2000–2012 рр. є більш характерним усередині «нових» країн – членів ЄС (увійшли до складу ЄС, починаючи з 2004 р.): Болгарії – на 0,8 пункти (з 1,8 разу до 2,6 разу), Чеській республіці – на 0,1 пункти (з 2,6 разу до 2,7 разу), Угорщині – на 0,3 пункти (з 2,4 разу до 2,7 разу), Польщі – на 0,2 пункти (з 2,1 разу до 2,3 разу), Румунії – на 0,6 пункти (з 3,2 разу до 3,8 разу), Словаччині – на 0,6 пункти (з 2,9 разу до 3,5 разу).

Зростання міжрегіональних різниць між максимальним і мінімальним значеннями по ВВП по ПКС на одиницю населення в більшості країн ЄС є наслідком динамічного соціально-економічного розвитку столичних регіонів і, як наслідок, природної міграції населення на більш економічно та інноваційно-розвинуті території в пошуках умов для зростання рівня життя та добробуту.

У 2012 р. по всіх країнах – членах ЄС у столицях був найвищий ВВП по ПКС на одиницю населення (% до середнього по ЄС). Найбільші диспропорції між середнім показником країни і столичним регіоном мають місце у Великобританії (3,3 разу), Румунії (2,3 разу), Чеській Республіці (2,1 разу), Франції та Словаччині (2,0 разу). Найменша різниця в показниках у Словенії (1,2 разу), Фінляндії, Ірландії та Австрії (1,3 разу).

Соціально-економічний розвиток країн – членів ЄС та їх регіонів відбувається на фоні розширення можливостей щодо вільного руху товарів, послуг, людей і капіталу, під впливом сучасної регіональної політики згуртування і фінансової фондової допомоги ЄС. Проте ефективність застосування зазначених важелів впливу

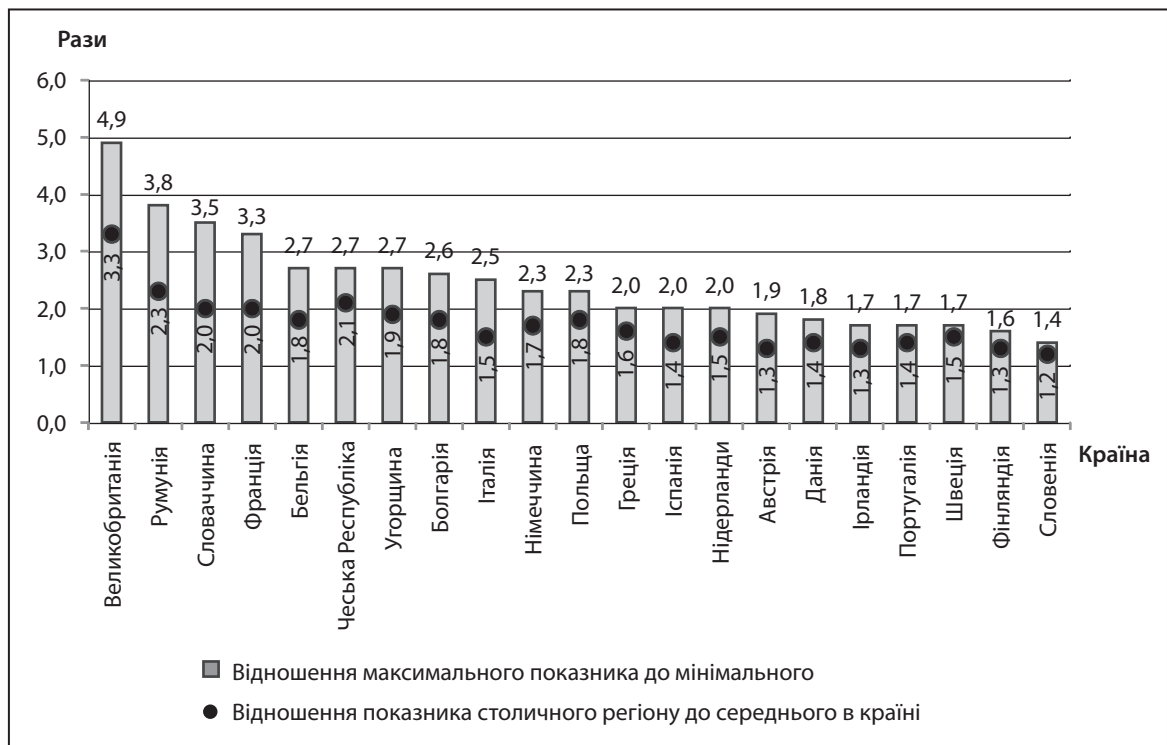

Рис. 1. Диспропорції регіонів рівня NUTS 2 всередині країн – членів ЄС за показником ВВП по ПКС на одиницю населення (% від середнього по ЄС) у 2012 р.

Джерело: укладено авторами за даними [17].

потребує використання кожною країною власного внутрішнього потенціалу для розвитку.

Прикладом вдалого використання регіональної політики для успішного соціально-економічного розвитку власних територій є Ірландія, яка з найбіднішої західноєвропейської країни на початок вступу в ЄС (ВВП на одиницю населення в 1973 р. – 2,4 тис. дол. США [18]) перетворилася на сучасну високорозвинуту країну (ВВП на одиницю населення в 2000 р. – 26,3 тис. дол. США, у 2012 р. – 49,0 тис. дол. США [18]). Показники ВВП по ПКС на одиницю населення (% від середнього показника по ЄС) мають стійку динаміку до зростання і перевищують середньоєвропейські: за 2000 р. – 113%, за 2012 р. – 129% [17].

Високі результати соціально-економічного розвитку країни в цілому та її територій забезпечені завдяки поєднанню довгострокового фінансування фондів ЄС на реалізацію регіональної політики в доповнення до ефективного використання внутрішніх умов для розвитку. Володіння англійською мовою жителями практично всіх регіонів країни сприяло активному залученню іноземних інвестицій в умовах комфортного бізнес-середовища та економії витрат на трудові ресурси [13].

Період 2000–2012 рр. характеризується стабільним зростанням добробуту країни за показником ВВП по ПКС – в 1,6 разу (з 97,4 млн євро у 2000 р. до 157,6 млн євро у 2012 р.), рівня розвитку територій за показником ВВП на 1 кв. км – в 1,6 разу (з 1544,5 тис. євро до 2475,1 тис. євро) і рівня життя населення за показником ВВП по ПКС на одиницю населення – в 1,3 разу (з 25,6 тис. євро до 34,3 тис. євро на 1 особу) [17].

Незначна диференційованість (адміністративно-територіальна структура Ірландії включає дві одиниці рівня NUTS 2 – Центр і Захід, Північ і Схід [19]) та стабільний соціально-економічний розвиток регіонів практично не змінюють існуючі міжрегіональні диспропорції розвитку територій протягом аналізованого періоду.

Незначне скорочення нерівномірності має місце в показниках: чисельності населення – на 0,1 пункту (з 2,8 разу у 2000 р. до 2,7 разу у 2012 р.), щільності населення – на 0,1 пункту (з 2,5 разу до 2,4 разу) і рівня безробіття – на 0,3 пункту (з 1,5 разу до 1,2 разу).

Збільшенням в межах 0,1 пункту характеризуються різниці показників ВВП по ПКС (з 4,6 разу до 4,7 разу), ВВП по ПКС на 1 одиницю населення (з 1,6 разу до 1,7 разу), ВВП на 1 кв. км (з 4,2 разу до 4,3 разу).

Іншим прикладом ефективної регіональної політики можна вважати Польщу, темпи зростання показників соціально-економічного розвитку регіонів якої забезпечені на фоні проведення адміністративно-територіальної реформи відповідно до вимог регіональної політики ЄС (об'єднання великих міст або міських агломерацій і периферійних проблемних регіонів рівня NUTS 3 у 16 воєводств, які відповідають рівню NUTS 2 ЄС [19]) в комплексі зі структурними змінами економіки країни.

Динаміка соціально-економічних показників Польщі та її регіонів за період 2003–2012 рр. представлена в табл. 3.

Період з 2003 р. (рік до вступу в ЄС) до 2012 р. характеризується зростанням добробуту країни за показ-

ником ВВП по ПКС – у 1,7 разу (з 387,9 млн євро у 2003 р. до 669,9 млн євро у 2012 р.), рівня розвитку територій за показником ВВП на 1 кв. км – у 2,0 разу (з 614,9 тис. євро до 1235,0 тис. євро на 1 кв. км), рівня життя населення за показником ВВП по ПКС на одиницю населення – у 1,7 разу (з 10,2 тис. євро до 17,4 тис. євро на 1 особу), скороченням безробіття – в 1,9 разу (з 19,4% до 10,1%).

Фінансова допомога структурних фондів ЄС, доступ до внутрішнього ринку розвинутих країн Європи сприяли загальному розвитку польських територій. Відставання країни від середньоєвропейського рівня скоротилося в 1,5 разу (з 42% у 2003 р. до 65% у 2012 р.) за показником ВВП по ПКС на одиницю населення (% від середнього по ЄС). Підвищення рівня життя населення усіх регіонів відбулося в межах 1,4–1,7 разу.

Концентрація умов економічного зростання в столичному регіоні, з одного боку, сприяла перевищенню середньоєвропейського рівня показника ВВП по ПКС на одиницю населення в Мазовецькому воєводстві (з 63% у 2003 р. до 104% у 2012 р.), а з іншого, – спричинила зростання міжрегіональних диспропорцій всередині країни.

Отже, надалі для регіональної політики в країні актуальним проблемним питанням, яке потребує вирішення, залишається зростання нерівномірності по більшості соціально-економічних показників: чисельності населення – на 0,4 пункту (з 5,1 разу у 2003 р. до 5,5 разу у 2012 році), рівню безробіття – на 0,1 пункту (з 1,7 разу до 1,8 разу), ВВП по ПКС – на 1,1 пункту (з 9,2 разу до 10,3 разу), ВВП по ПКС на 1 одиницю населення – на 0,2 пункту (з 2,1 разу до 2,3 разу), ВВП на 1 кв. км – на 0,1 пункту (з 9,2 разу до 9,3 разу).

Прикладом тимчасовості позитивної динаміки розвитку країни та її територій в умовах впровадження заходів регіональної політики ЄС є Греція, статистика показників соціально-економічного розвитку якої підтверджує наявність внутрішніх проблем у країні по теперішній час.

Використання європейської фінансової допомоги на значне розширення державного сектора забезпечили швидке зростання ВВП Греції в штучний спосіб, тоді як відсутність довготермінової бази для розвитку регіонального господарства, особливо на фоні світової економічної кризи, призвели в підсумку до погіршення економічних і соціальних показників країни та її регіонів [13].

Аналіз соціально-економічних показників країни та її регіонів за різні часові інтервали вказує на тимчасовість позитивної динаміки розвитку, яка мала місце до кінця 2007 р. Надалі період 2007–2012 рр. характеризується падінням показників ВВП по ПКС – в 1,2 разу (з 262,9 млн євро у 2007 р. до 201,72 млн євро у 2012 р.), ВВП на 1 кв. км – в 1,2 разу (з 1764,4 тис. євро до 1471,1 тис. євро на 1 кв. км), ВВП по ПКС на одиницю населення – в 1,2 разу (з 23,5 тис. євро до 19,6 тис. євро на 1 особу), зростанням рівня безробіття – у 2,9 разу (з 8,4% до 24,4%). Негативні тенденції є характерними для всіх регіонів країни.

Динаміка соціально-економічних показників Греції та її регіонів за період 2000–2012 рр. представлена в табл. 4.

Динаміка соціально-економічних показників по регіонах NUTS 2 Польщі за період 2003–2012 рр.

Регіон	Територія, тис. кв. км		Населення, млн осіб		Щільність населення, осіб на 1 кв. км		Рівень безробіття, %		ВВП по ПКС, млрд євро		ВВП по ПКС на 1 особу, тис. євро		ВВП по ПКС на 1 особу (% від середнього ЄС)		ВВП /площа, тис. євро на 1 кв. км		Відатки на НДДКР / ВВП, %	
	2012	2003	2012	2003	2012	2003	2012	2003	2012	2003	2012	2003	2012	2003	2012	2003	2012	
Польща	312,7	38,2	38,1	122,2	121,7	19,4	10,1	387,9	669,9	10,2	17,4	42	65	614,9	1235,0	0,5	0,9	
Лодзинське	18,2	2,6	2,5	142,8	138,0	18,9	11,1	24,5	41,0	9,4	16,2	39	61	666,3	1296,1	0,5	0,8	
Мазовецьке	35,6	5,1	5,3	144,2	148,1	16,7	8,0	78,9	146,5	15,4	27,7	63	104	1100,2	2374,7	1,2	1,4	
Малопольське	15,2	3,3	3,3	213,6	217,8	17,7	10,4	29,5	51,3	9,1	15,3	37	58	961,9	1949,0	0,8	1,3	
Сілезьке	12,3	4,7	4,6	383,0	370,7	19,3	9,4	52,0	85,0	11,0	18,4	45	69	2089,3	3972,6	0,3	0,6	
Люблінське	25,1	2,2	2,1	87,4	85,4	15,4	10,5	16,1	26,5	7,3	12,2	30	46	317,7	608,1	0,4	1,0	
Підкарпатське	17,8	2,1	2,1	117,8	116,8	18,0	13,2	15,9	25,9	7,6	12,2	31	46	441,8	836,2	0,3	1,0	
Светокишинське	11,7	1,3	1,3	110,7	107,7	18,0	13,1	10,5	16,6	8,1	13,0	33	49	444,5	818,8	0,1	0,3	
Подляське	20,2	1,2	1,2	59,8	58,0	17,4	9,2	9,2	14,9	7,6	12,5	31	47	226,5	426,8	0,2	0,4	
Великопольське	29,8	3,4	3,4	112,6	115,1	16,1	8,5	36,0	63,9	10,7	18,5	44	70	598,4	1235,1	0,5	0,9	
Західно-Поморське	22,9	1,7	1,7	74,1	74,1	26,7	10,9	15,9	25,2	9,4	14,6	39	55	344,8	635,2	0,2	0,4	
Любушське	14,0	1,0	1,0	72,1	72,2	23,9	9,0	8,9	14,8	8,8	14,5	36	55	313,9	609,3	0,2	0,2	
Нижнесілезьке	19,9	2,9	2,9	145,5	144,2	25,6	11,1	30,1	57,3	10,4	19,7	43	74	747,9	1656,8	0,4	0,7	
Опольське	9,4	1,1	1,0	112,4	102,8	20,1	9,5	8,6	14,2	8,1	14,0	33	53	450,5	871,0	0,2	0,2	
Куявсько-Поморське	18,0	2,1	2,1	115,1	115,4	21,3	11,9	18,7	29,7	9,0	14,1	37	53	515,1	951,0	0,2	0,4	
Вармінсько-Мазурське	24,2	1,4	1,4	59,0	59,0	25,0	11,0	11,1	18,1	7,8	12,5	32	47	228,3	431,6	0,2	0,5	
Поморське	18,3	2,2	2,3	119,5	123,2	20,8	9,5	22,1	38,9	10,1	17,0	42	64	597,0	1225,0	0,4	1,1	
Середнє значення	19,5	2,4	2,4	129,4	128,0	20,1	10,7	24,2	41,9	9,4	15,8	39	59	627,8	1243,6	0,4	0,7	
Мінімальне	9,4	1,0	1,0	59,0	58,0	15,4	8,0	8,6	14,2	7,3	12,2	30	46	226,5	426,8	0,1	0,2	
Максимальне	35,6	5,1	5,3	383,0	370,7	26,7	14,4	78,9	146,5	15,4	27,7	63	104	2089,3	3972,6	1,2	1,4	
Рази (мак/мін)	3,8	5,1	5,5	6,5	6,4	1,7	1,8	9,2	10,3	2,1	2,3	2,1	2,3	9,2	9,3	20,9	7,2	

Джерело: укладено авторами за даними [17].

Динаміка соціально-економічних показників по регіонах NUTS 2 Греції за період 2000–2012 рр.

Регіон	Територія, тис. кв. км		Населення, млн осіб		Щільність населення, осіб на 1 кв. км		Рівень безробіття, %		ВВП по ПКС, млрд євро		ВВП по ПКС на 1 особу, тис. євро		ВВП по ПКС на 1 особу (% від середнього ЄС)		ВВП/площа, тис. євро на 1 кв. км							
	2012	2007	2012	2007	2012	2007	2012	2007	2012	2007	2012	2007	2012	2007	2012	2007						
Греція	132,0	10,8	11,1	11,0	82,7	84,5	84,4	11,2	8,4	24,4	181,6	262,9	217,2	16,6	23,5	19,6	73	91	74	1087,2	1764,4	1471,7
Східна Македонія, Фракія	14,2	0,6	0,6	0,6	41,6	43,0	43,5	8,8	9,8	22,8	7,6	10,2	8,6	12,5	16,6	13,7	55	64	52	422,4	635,6	540,6
Центральна Македонія	19,1	1,8	1,9	1,9	97,3	100,7	101,5	10,9	9,1	26,2	25,4	36,3	29,2	13,6	18,8	15,3	60	73	58	1049,3	1680,3	1363,6
Західна Македонія	9,5	0,3	0,3	0,3	31,1	31,0	30,5	15,0	12,1	29,7	4,2	6,1	4,8	14,2	21,1	16,8	63	82	63	349,1	574,9	455,4
Фессалія	14,0	0,7	0,7	0,7	52,8	53,1	53,1	13,0	7,8	22,6	9,6	13,2	10,6	12,9	17,5	14,3	57	68	54	540,3	834,1	677,1
Епір	9,2	0,3	0,3	0,3	37,3	37,9	37,9	10,9	10,0	22,5	4,3	5,7	4,7	12,7	16,4	13,7	56	63	52	372,4	547,6	460,9
Іонічні острови	2,3	0,2	0,2	0,2	89,0	90,2	90,8	5,6	9,0	14,7	3,4	4,8	3,8	16,6	23,0	18,0	73	89	68	1178,6	1858,3	1474,6
Західна Еллада	11,4	0,7	0,7	0,7	64,0	62,7	61,9	10,6	9,9	25,6	8,9	12,6	10,2	12,5	18,0	15,0	55	70	56	619,2	984,3	807,3
Центральна Еллада	15,5	0,6	0,6	0,6	36,0	36,0	36,3	14,4	9,4	27,9	9,9	11,9	9,6	17,8	21,1	16,9	78	82	64	502,6	675,0	549,4
Пелопоннес	15,5	0,6	0,6	0,6	37,9	37,8	38,0	9,7	7,3	19,2	8,3	11,1	9,2	13,9	18,8	15,5	61	73	58	420,8	637,1	532,0
Аттіка	3,8	3,9	4,0	3,9	1020,4	1047,5	1034,8	12,3	7,8	25,8	82,6	125,8	106,2	21,2	31,3	26,9	93	121	101	17130,3	29263,4	24934,6
Егейська Північ	3,8	0,2	0,2	0,2	51,5	51,9	52,3	7,7	8,1	21,8	2,4	3,7	3,1	11,9	18,5	15,0	52	72	56	501,6	862,1	725,8
Егейський Південь	5,3	0,3	0,3	0,3	58,4	62,1	63,3	10,5	9,4	15,4	6,2	8,7	7,0	20,4	26,5	20,2	90	102	76	919,8	1451,4	1180,5
Крит	8,3	0,6	0,6	0,6	69,3	73,3	75,6	7,2	5,4	22,3	8,8	12,7	10,1	15,0	20,5	16,1	66	79	61	838,2	1348,4	1087,7
Середнє значення	10,2	0,8	0,9	0,8	129,7	132,9	132,3	10,5	8,9	22,8	14,0	20,2	16,7	15,0	20,6	16,7	66	80	63	1911,1	3181,0	2676,1
Мінімальне	2,3	0,2	0,2	0,2	31,1	31,0	30,5	5,6	5,4	14,7	2,4	3,7	3,1	11,9	16,4	13,7	52	63	52	349,1	547,6	455,4
Максимальне	19,1	3,9	4,0	3,9	1020,4	1047,5	1034,8	15,0	12,1	29,7	82,6	125,8	106,2	21,2	31,3	26,9	93	121	101	17130,3	29263,4	24934,6
Рази (макс/мін)	8,3	19,8	20,1	19,6	32,8	33,8	33,9	2,7	2,2	2,0	33,9	33,7	34,1	1,8	1,9	2,0	1,8	1,9	2,0	49,1	53,4	54,8

Джерело: укладено авторами за даними [17].

Тенденція зростання рівня добробуту населення за показником ВВП по ПКС на одиницю населення (% від середнього по ЄС) у Греції з 73% у 2000 р. (ЄС-15) до 91% у 2007 р. (ЄС-27) змінилася щорічним зниженням – з 87% у 2010 р. (ЄС-27) до 74% у 2012 р. (ЄС-27), яке триває.

Падіння показника ВВП по ПКС на одиницю населення (% від середнього по ЄС) нижче рівня 2000 р. відбулося по всіх грецьких регіонах, крім Аттики, Західної Македонії та Західної Еллади.

Відсутність ефективної регіональної політики в країні на фоні внутрішніх проблем соціально-економічного розвитку власних територій та зовнішніх викликів, що спричинені кризовими явищами світової економіки, загострюють проблеми регіональних диспропорцій всередині країни.

Зростання міжрегіональних відхилень є характерним для більшості соціально-економічних показників: щільності населення – на 1,1 пункту (з 32,8 разу у 2000 р. до 33,9 разу у 2012 р.), ВВП по ПКС – на 0,2 пункту (з 33,9 разу до 34,1 разу), ВВП по ПКС на одиницю населення – на 0,2 пункту (з 1,8 разу до 2,0 разу), ВВП на 1 кв. км – на 5,7 пункту (з 49,1 разу до 54,8 разу).

Скорочення різниць (2000–2012 рр.) у показниках чисельності населення – на 0,2 пункту (з 19,8 разу до 19,6 разу) і рівня безробіття – на 0,7 пункту (з 2,7 разу до 2,0 разу) відбувається на фоні соціальних регіональних проблем.

ВИСНОВКИ

Проведений аналіз результативності регіональної політики регіонів країн – членів ЄС за період 2000–2012 роки на основі показників соціально-економічного розвитку дозволяє зробити певні висновки.

1. Країни Європейського Союзу характеризуються індивідуальними особливостями розвитку власних територій, що призводить до існування міжрегіональних різниць в адміністративно-територіальних і макроекономічних показниках як у межах ЄС, так і окремо в кожній країні. Величина існуючих відхилень показників соціально-економічного розвитку регіонів та їх динаміка протягом певного часового періоду визначають індивідуальність напрямів та рівень ефективності державної регіональної політики.

2. Соціально-економічний розвиток країн – членів ЄС та їх регіонів відбувається на фоні розширення можливостей щодо вільного руху товарів, послуг, людей і капіталу, під впливом сучасної регіональної політики згуртування і фінансової фондової допомоги ЄС. Проте ефективність застосування зазначених важелів впливу потребує використання кожною країною власного внутрішнього потенціалу для розвитку.

3. Існування проблеми міжрегіональних диспропорцій сучасного розвитку як окремої країни, так і Європейського Союзу в цілому, підтверджує актуальність дослідження передумов і причин виникнення, наслідків нерівномірності та диференціації регіонального розвитку, удосконалення механізмів та інструментарію його координації.

4. Вирішення питань нерівномірності в показниках соціально-економічного розвитку регіонів у межах

країни на фоні тенденцій їх зростання протягом певного часового періоду, що наразі є актуальним для кожної європейської країни, потребує формування власної державної регіональної політики з урахуванням індивідуальних особливостей існуючих регіональних проблем і дослідження напрямів їх усунення.

5. Пошук шляхів вирішення сучасних проблем регіонального розвитку в Україні, що характеризуються зростанням диспропорцій соціально-економічних показників, збільшенням кількості проблемних і відсталих територій, загостренням міжрегіональної соціально-політичної напруженості, робить актуальним питання вивчення досвіду регіональної політики країн ЄС і можливостей застосування кращих європейських практик для формування власної національної регіональної політики в країні. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. **Долішній М. І.** Регіональна політика на рубежі ХХ–ХХІ століть: нові пріоритети / М. І. Долішній. – К. : Наукова думка, 2006. – 514 с.
2. **Долішній М.** Регіональна політика та механізм її реалізації / М. Долішній, С. Злупко, С. Писаренко / Нац. акад. наук України, Ін-т регіон. досліджень. – К. : Наукова думка, 2003. – 503 с.
3. **Варналій З. С.** Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку : монографія / З. С. Варналій, А. І. Мокій, О. Ф. Новікова, О. Ф. Романюк, С. А. Романюк / Національний ін-т стратегічних досліджень. – К. : Знання України, 2005. – 498 с.
4. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети : монографія / За ред. З. С. Варналія. – К. : НІСД, 2007. – 820 с.
5. **Кизим Н. А.** Программно-целевой подход к государственному управлению социальной напряженностью в регионах страны : монографія / Н. А. Кизим, В. В. Узунов. – Х. : ИД «ИНЖЕК», 2007. – 204 с.
6. **Кизим Н. А.** Неравномерность регионального развития в Украине: теоретико-методические основы и инструментальный оценки : монографія / Н. А. Кизим, Е. В. Раевнева, А. Ю. Бобкова. – Х. : ФЛП Либуркина Л. М.; ИД «ИНЖЭК», 2011. – 200 с.
7. Децентрализація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України / [Бориславська О., Заверуха І., Захарченко Е., та ін.]; Швейцарсько-український проект «Підтримка децентрализації в Україні – DESPRO. – К. : ТОВ «Софія», 2012. – 128 с.
8. Оцінка можливостей розширення і заміщення ринків збуту для продукції підприємств реального сектора України : монографія [Електронний ресурс] / За ред. докт. екон. наук, проф. М. О. Кизима, канд. техн. наук, проф. І. Ю. Матюшенка. – Х. : ВД «ИНЖЕК», 2014. – 280 с. – Режим доступу : <http://ndc-ivr.org/archive/category/pmonografiyip/page/2/>
9. Оцінка наслідків членства України у Світовій організації торгівлі : монографія [Електронний ресурс] / За заг. ред. докт. екон. наук, проф. М. О. Кизима, канд. техн. наук, проф. І. Ю. Матюшенка. – Х. : ВД «ИНЖЕК», 2014. – 212 с. – Режим доступу : <http://ndc-ivr.org/archive/category/pmonografiyip/page/3/>
10. Регіональна політика: правове регулювання. Світовий та український досвід / За заг. ред. А. Ткачука. – Вид. 2-е, доп. – К. : Леста, 2011. – 260 с.
11. Региональная политика стран ЕС / Центр европейских исследований ИМЭМО РАН / Отв. ред. А. В. Кузнецов. – М. : ИМЭМО РАН, 2009. – 230 с.

12. Экономика стран ЕС после введения евро: от эйфории 1999 г. до долгового кризиса 2010-х годов / Под ред. А. В. Кузнецова и Е. С. Хесина. – М. : ИМЭМО РАН, 2013. – 250 с.

13. Региональная политика: зарубежный опыт и российские реалии / Под. ред. А. В. Кузнецова, О. В. Кузнецовой. – М. : ИМЭМО РАН, 2015. – 137 с.

14. Ярошенко І. В. Аналіз соціально-економічного розвитку проблемних регіонів країн Європейського Союзу / І. В. Ярошенко // Проблеми економіки. – 2014. – № 3. – С. 45–53.

15. Ярошенко І. В. Світовий та вітчизняний досвід підтримки проблемних регіонів / І. В. Ярошенко // Бізнес Інформ. – 2014. – № 10. – С. 79–86.

16. Полякова О. Ю. Підходи до експрес- і фундаментальної діагностики проблем соціально-економічного розвитку регіонів / О. Ю. Полякова, І. В. Ярошенко, І. Б. Семигуліна // Бізнес Інформ. – 2014. – № 6. – С. 52–57.

17. Офіційний сайт Європейської комісії (Євростат) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/>

18. Офіційний сайт Світового банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://data.worldbank.org/country/ireland>

19. Regulation (EC) No 1059/2003 of the European Parliament and of the Council of 26 May 2003 on the establishment of a common classification of territorial units for statistics [Electronic resource]. – Mode of access : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32003R1059>

REFERENCES

Boryslavska, O. et al. *Detsentralizatsiia publichnoi vlady: dosvid yevropeiskykh krain ta perspektyvy Ukrainy* [Decentralization of public power: European experience and prospects of Ukraine]. Kyiv: Sofia, 2012.

Dolishnii, M., Zlupko, S., and Pysarenko, S. *Rehionalna polityka ta mekhanizm yii realizatsii* [Regional policy and mechanism for its implementation]. Kyiv: Naukova dumka, 2003.

Derzhavna rehionalna polityka Ukrainy: osoblyvosti ta stratehichni priorytety [State regional policy of Ukraine: peculiarities and strategic priorities]. Kyiv: NISD, 2007.

Dolishnii, M. I. *Rehionalna polityka na rubezhi XX-XXI stolit: novi priorytety* [Regional policy at the turn of XX-XXI centuries: new priorities]. Kyiv: Naukova dumka, 2006.

Ekonomika stran YeS posle vvedeniya yevro: ot eyforii 1999 g. do dolgovogo krizisa 2010-kh godov [The EU economy after the introduction of the Euro: from the euphoria of 1999 to the debt crisis of 2010-ies]. Moscow: IMEMO RAN, 2013.

Kizim, N. A., Rayevneva, E. V., and Bobkova, A. Yu. *Neravnomernost regionalnogo razvitiya v Ukraine: teoretiko-metodicheskiye osnovy i instrumentariy otsenki* [The uneven regional development in Ukraine: theoretical and methodological foundations and tools of assessment]. Kharkiv: FLP Liburkina L. M.; ID «INZhEK», 2011.

Kizim, N. A., and Uzunov, V. V. *Programmno-tselevoy podkhod k gosudarstvennomu upravleniyu sotsialnoy napryazhennostyu v regionakh strany* [Program and target approach to public management of social tension in the regions of the country]. Kharkiv: INZhEK, 2007.

“Otsinka mozhlyvostei rozshyrennia i zamishchennia rynkiv zbutu dlia produktsii pidpriemstv realnoho sektora Ukrainy” [Assessment of possibilities of expansion and replacement markets for products of enterprises of the real sector of Ukraine]. <http://ndc-ipr.org/archive/category/pmonografiyip/page/2/>

“Otsinka naslidkiv chlenstva Ukrainy u Svitovii orhanizatsii torhivli” [Evaluation of consequences of Ukraine's membership in the World trade organization]. <http://ndc-ipr.org/archive/category/pmonografiyip/page/3/>

Oftsiiyni sait Yevropeiskoi komisii (Yevrostat). <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/>

Oftsiiyni sait Svitovoho banku. <http://data.worldbank.org/country/ireland>

Poliakova, O. Yu., Yaroshenko, I. V., and Semyhulina, I. B. “Pidkhody do ekspres- i fundamentalnoi diahnostryky problem sotsialno-ekonomichnoho rozvytku rehioniv” [Approaches to a rapid and fundamental diagnose of the problems of socio-economic development of regions]. *Biznes Inform*, no. 6 (2014): 52-57.

Regionalnaya politika: zarubezhnyy opyt i rossiyskiye realii [Regional policy: foreign experience and Russian realities]. Moscow: IMEMO RAN, 2015.

Rehionalna polityka: pravove rehuliuвання. Svitovyi ta ukrain-skyi dosvid [Regional policy: the legal regulation. World and Ukrainian experience]. Kyiv: Lesta, 2011.

Regionalnaya politika stran YeS [Regional policy of the EU]. Moscow: IMEMO RAN, 2009.

“Regulation (EC) No 1059/2003 of the European Parliament and of the Council of 26 May 2003 on the establishment of a common classification of territorial units for statistics” <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32003R1059>

Varnalii, Z. S. et al. *Rehiony Ukrainy: problemy ta priorytety sotsialno-ekonomichnoho rozvytku* [Regions of Ukraine: problems and priorities of socio-economic development]. Kyiv: Znannia Ukrainy, 2005.

Yaroshenko, I. V. “Svitovyi ta vitchyzniani dosvid pidtrymky problemnykh rehioniv” [World and domestic experience of support for problematic regions]. *Biznes Inform*, no. 10 (2014): 79-86.

Yaroshenko, I. V. “Analiz sotsialno-ekonomichnoho rozvytku problemnykh rehioniv krain Yevropeiskoho Soiuzu” [Analysis of socio-economic development of problematic regions of the European Union countries]. *Problemy ekonomiky*, no. 3 (2014): 45-53.